

PRIKAZ KNJIGE

Historijski revizionizam. Problemi i mitovi

DOMENICO LOSURDO

Zagreb: Prosvjeta, 2017.

s talijanskoga preveli Luka Bogdanić i Jasna Tkalec

Nedavno preminuli italijanski filozof i historičar D. Losurdo (1941. — 2018.) još pre šesnaest godina objavio je knjigu “Istorijski revizionizam” koja je doživjela nekoliko dopunjenih izdanja i prevoda. U Zagrebu se pojavila u solidnom prevodu L. Bogdanića i J. Tkalec (razumljivom na čitavom srpsko-hrvatskom jezičkom području).

Savremeni historijski revizionizam svedoči o tome da je tumačenje prošlosti neizvesnije od budućnosti kao i to da je prošlost važno oružje u nametanju poželjne vizije budućnosti. Od sloma evropskog socijalizma sve ovo još je upadljivije. U desetak eruditskih i analitičkih poglavlja Losurdo pokazuje žute mrlje (slepilo) konzervativnog i liberalnog historijskog revizionizma. Zgusnuto komparativno izlaganje nije historijski nego problemski strukturisano, pisano je za obrazovanu publiku, ali s jasnim zaključcima. Pisac se suvereno kreće u zamršenim tokovima raznih smišljenih prekrajanja prošlosti (revizionizama) od E. Berka, K. Šmita do H. Arent, F. Firea, E. Noltea i R. Pajpsa. Losurdova redukcija složenosti i nepreglednosti raznih revizionizama sažeta je i pomalo ironična, ali je u osnovi pouzdan kompas za snalaženje u savremenoj neoliberalnoj planskoj kontroli haosa prerađenih slika prošlosti. Iako ih precizno pojmovno ne definiše, Losurdo prilično jasno razgraničava u ideološko-kritičkom smislu raznovrsne fašističke, konzervativne i neoliberalne revizije istorije. Hagiografiju neoliberalizma dekonstruiše saznajnim, a ne ideološkim argumentima. Reč je o pogledu sa visine na revizionizme u SAD-u, V. Britaniji, Francuskoj i Nemačkoj, o esejističkom, ali teorijski zgusnutom filozofsko-istorijskom osvrtu.

Koje su ključne premise Losurda? Nisu revolucije izvor zla, nego je to kolonijalizam, u sadržinskom pogledu srodan britanski, američki i nemački. Dalje, danas se neopravdano slavi Američka revolucija, a demonizuju se

Francuska i Oktobarska, boljševizam i jakobinstvo su reaktivno, a ne izvorno nasilje, Oktobar nije državni udar nego sveobuhvatna društvena promena. Pri tome, pisac ne negira boljševički teror (višak nasilja), ali postavlja pitanje ko ga je počeo: da li boljševici ili imperijalisti u ratu. Losurdo pokazuje podudarnost između demonizacije jakobinaca i boljševika, ali i jasno markira rasističku dehumanizaciju crnaca i crvenokožaca kojima se negira čovečnost. Unutar rečenih kritičkih premisa formuliše i uverljivo dokumentuje ključnu tezu da se sa slomom socijalizma srušio antikolonijalizam bez kojeg se ne može razumeti prekranje prošlosti. Revizionizam prećutkuje i relativizuje imperijalistički rasizam, zaboravlja da su V. Britanija i SAD bile kolonijalni uzor Hitleru, da su se nacisti divili američkim rasistima, sistematski briše vezu između Trećeg Rajha i kolonijalizma i ne pominje da Hitleru nije klasna borba bila uzor nego rasni genocid, da je suština Oktobra antikolonijalizam, a da je nacizam radikalizacija istog kolonijalizma. Dalje, revizionisti ne samo što umanjuju i relativišu užase Trećeg Rajha i neistorično ih porede sa revolucionarnim terorom nego zaboravljaju da je i Teodor Ruzvelt razmišljao o sterilizaciji Indijanaca. Po revizionistima sav užas počinje s padom Bastilje i s nesretnim Oktobrom. Ove teze ne potkrepljuju se istorično (razlikovanjem izvornog i reaktivnog nasilja) nego hermeneutikom političkog sumnjičenja. Staljinistički logori izvode se iz revolucionarne utopije, a ne iz realnih protivrečnosti građanskog rata. Losurdo ne misli kao Nolte da je Hitler odgovor na Oktobar nego pokazuje da su izvori nacističkog genocida u kolonijalnoj praksi imperijalnih sila 19. veka.

Čitava knjiga prožeta je sukobom dve logike: antitotalitarne (revizionističke) i antikolonijalne (kritičke). U knjizi se oseća moralni antikolonijalizam studentskog pokreta iz 1968. i doba kada je Sartr nazivao Patrisa Lumumbu "crnim Robespjerom". Na drugoj strani su revizionisti koji ne vide ili neće da vide zašto se Hitler pozivao na britansko osvajanje Indije i na američko uništenje Indijanaca. Losurdo zaključuje da je žuta mrlja istorijskog revizionizma upravo antikolonijalizam. Uzor kolonijalnoj politici Trećeg Rajha nije bila Staljinova politika nego osvajanje Indije i Divljeg Zapada. Nacizam je oživeo kolonijalizam u istočnoj Evropi na isti način na koji je ovaj funkcionisao na robovlasničkom jugu u SAD-u 19. veka. Kao što su u SAD-u kažnjavani oni koji su opismenjivali robove, isto tako su za Hitlera Sloveni bili heloti. To je materijalni sadržinski kontinuitet svih kolonijalizama, duboka uzročna veza između anatema revolucionarnog virusa i osuda jevrejskog bacila. Ova teza nije nova,

ali Losurdo je na novi način raščlanio i toliko uverljivo dekonstruisao ovu čvornu žutu mrlju istorijskog revizionizma da se ista pokazuje kao osovinska u raščlanjavanju raznih revizionističkih verzija. To je ključni doprinos njegove studije. U logičkom smislu odnos izvornog i reaktivnog nasilja Losurdo je postavio na noge, dok je kod istorijskog revizionizma postavljen naglavce. Sa stanovišta istorijskog determinizma materijalni kolonijalni interesi velikih sila markirani su kao osnovni, a ideološki razlozi samo su pravdanje istih – kao kod savremenog imperijalizma ljudskih prava koji negira sva ljudska prava izuzev prava na maksimiranje profita.

Losurdo se analitički, a ne ideološki, usprotivio savremenom neoliberalnom potiskivanju vlastite kolonijalne tradicije koja je bila uzrok oba svetska rata i važna pozadina demonizacije revolucija. Nemački fašizam nije u ovom pogledu doneo ništa novo, nego je samo radikalizovao britanski i američki kolonijalizam. Centrirajući argumentaciju oko pomenute žute mrlje istorijskog revizionizma na novi način akcentovao je banalnu okolnost da istoriju pišu pobednici i da za njih ne postoji alternativna istorija. Demaskirajući razne rukavce borbe oko prošlosti pokazao je zašto je prošlost ponajmanje predvidljiva.

Losurdov napor svakako bi bio manje upadljiv pre pada Zida. Danas jeste, jer revizija prošlosti nesmetano teče u atmosferi arogancije novca. Konstruisana je nova prošlost u kojoj je nacionalizam zlatno doba, a revizionizam *Staatsraison*. Neoliberalizam je postao normalnost zato što su njegovu nenormalnost poništili upravo oni koji su ranije živeli od njegove nenormalnosti. Losurdo ne pripada konvertitima koji su odmah 1989. rekli: “Marks je mrtav, Isus živi”. Ali nije samo zato njegov napor važan nego i otuda što se Marks ponovo javlja kao bauk. Za novu desnicu i za norveškog masovnog ubicu Andersa Brejvika multikulturalizam je kulturni marksizam. Marksizam je uvek bio antiteza nacionalizmu, imperijalizmu i rasizmu.

Značaj epohalnih dela nije u mogućnosti njihova relativiziranja niti u običnoj višeznačnosti nego je u mogućnosti različitog tumačenja u raznim dobima. Zatvorenost i okrenutost samo svom dobu nije odlika velikog dela. Svi veliki klasici iznova se obraćaju novim generacijama. Da li se Marks danas obraća iluzijama levice ili je realan i u 21. veku? Ovo drugo, zato što realnost ne treba izjednačavati sa realističnošću, tj. sa mogućnostima koje nameću vladajuće snage. Da je realistična, kritika socijalne nepravde ne bi mogla biti realna. Realna postaje tek kada se drži kriterija koji su iz hegemone neoliberalne realistične perspektive nemogući. Na isti način je i kritika istorijskog

revizionizma nemoguća i nerealna ako se posmatra samo sa stanovišta suženih mogućnosti koje nudi savremena neoliberalna misao. Zato je prvi uslov kritike revizionizma i ostvarenja socijalne pravde odbacivanje zadatih realističnih neoliberalnih normativnih načela po kojima kapitalizam nema alternativu. U meri u kojoj svest o mogućoj alternativi kapitalizma bude jačala, biće i istorijski revizionizam manje uverljiv. Drugim rečima, protiv hegemonih neoliberalnih realističnih iluzija, za realizam sleva. To je dubinska poruka knjige Domenica Losurda.

Todor Kuljić